

# פנינים משולחן רבינו הגאון

## רבי אברהם גנחובסקי זללה"ה

### פרשת ויצא תשפ"ג ❖ גליון תק"ז



לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל



### האם מפסיד דמי השכירות

הנה ראיתי דין בחזון איש (בבא קמא סי' ז' ס"ק י"ח) בשומר שכר שנגנבה ממנו הפקדון וחייב לשלם להמפקיד, דשומר שכר חייב על גניבה, אלא הנידון האם מפסיד כסף שכירותו, דיש לומר דדוקא בקרקעות מפסיד שכירותו, אבל הכא דתמורת השכירות חייב באחריותו לא יפסיד. ולא הכריע.

אך לכאורה יש לדון דליכא נפקותא בהאי נידון וכדלקמן:

#### א. ישלם בניכוי דמי השכירות

הנה הוסיף בחזון איש דאף אם מפסיד שכירותו, פשיטא דישלם על הגניבה רק דמי החפץ בניכוי השכירות, שהרי הבעלים לא הפסידו על ידי הגניבה את כל החפץ, שהרי אם החפץ היה קיים היו משלמים שכירות, נמצא דעל ידי גניבת החפץ חסכו דמי השכירות.

מעתה לכאורה ליכא נפקותא בנידון הנ"ל, דהרי אף אם לא מגיע להשומר שכר דמי השכירות, מכל מקום ישלם דמי החפץ בניכוי דמי השכירות.

#### ב. מת השומר לא יגבו מהיורשים

אך כתב בחזון איש (שם) דמכל מקום יש נפקותא בהאי נידון אם יש לו זכות בשכירות אע"פ שנגנב, באופן שמת השומר ולא השאיר אחריות נכסים, דלא יתבעו היורשים על הגניבה, נמצא דהנידון רק לענין דמי השכירות, דאם מפסיד השכירות לא ישלמו להיורשים דמי השכירות, משא"כ אם לא הפסיד השכירות, חייב ליתן ליורשים דמי השכירות.

#### ג. שעבודא דרבי נתן

אמנם לכאורה אין נפקותא דיחזיקו השכירות לעצמם מפאת חוב האב משעבודא דרבי נתן, ואף במטלטלין דהאידינא הא מטלטלין דיתמי משתעבדי וכמבואר בחזון איש (בבא קמא סי' ט"ו ס"ק ל"ד ד"ה לאחר), אך הנפקותא היא לדינא דגמרא דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי.

### על ידי סיבת התשלום הרויח השני

הנה יש לדון מהו בחייב לשלם להשני, אמנם על ידי סיבת התשלומין הרויח ממון לחבירו, האם מנכין האי סכום מכסף התשלומין.

ולכאורה יש לשאול דמצאנו בזה סתירה בדברי החזון איש:

#### א. דמי הגניבה בניכוי דמי השכירות

הנה לחד גיסא מבואר בדברי החזון איש שמנכין, דהרי הבאנו לעיל דכתב בחזון איש (סי' ז' ס"ק י"ח) דאף אם השומר שכר מפסיד שכירותו, פשיטא דישלם על הגניבה רק דמי החפץ בניכוי השכירות, שהרי הבעלים לא הפסידו על ידי הגניבה את כל החפץ, שהרי אם החפץ היה קיים היו משלמים שכירות, נמצא דעל ידי גניבת החפץ חסכו דמי השכירות.

### שומר שכר

הייתי ביום אַקְלָנִי חָרֵב וְקָרַח בְּלִילָה וְתַדְדַּי שְׁנַתִּי מְעִינִי (ל"א מ') איתא בגמרא בבא מציעא (צ"ג ב') עד מתי שומר שכר חייב לשמור, עד כדי האמור ביעקב אבינו בשומרו את צאן לבן, הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה. [ואמרינן בגמרא דאיירי בחזני מתא החייבים לשמור יותר מדרך השומרים].

חזינן דיעקב אבינו היה דין שומר שכר שקיבל שכר עבור שמירתו. ונביא כמה נידונים בדיני שומר שכר ושכירות פועלים:

### שוחט יהא שומר שכר

הנה מבואר בגמרא בבא קמא (צ"ט ב') דאיכא שוחט שהוא שומר חנם ואיכא שוחט שהוא שומר שכר. וקשיא לי הא כל שוחט קעביד מצוה ואם כן מרויח פרוטה דרב יוסף, דבאותה שעה ששוחט פטור לתת צדקה, ואם כן נימא דמשום הכי הוה שומר שכר.

#### א. מצוה קיומית

הנה יש ליישב לפי מה שכתב בנתיבות המשפט (סי' ע"ב ביאורים ס"ק י"ט) דבמצוה שאינה מחוייבת ויכול ליקח עליו שכר, ליכא פטורא דעוסק במצוה וחייב לתת צדקה.

אך עיין באמרי בינה (או"ח סי' י"ג אות ג') ובחלקת יואב (קבא דקשייתא קושיא פ"א בהגה"ה) שנחלקו על הנתיבות המשפט.

#### ב. שחיטה רק מכשיר

תו יש ליישב דשחיטה הוה רק מכשיר אע"פ דמברכינן עליה. והנה עיין באבני מלואים (סי' כ"ח ס"ק ס') דדן לענין שחיטה דחשיב קיום מצוה ואמרינן דמצות לאו ליהנות ניתנו, והקשה דאם כן אמאי אמרינן (חולין ח' א') בשוחט בסכין של עכו"ם דאסור בבהמה מסוכנת הרי מצות לאו ליהנות ניתנו, וכמו בטבילה באיסורי הנאה דגם כן באה לו הנאה אחר כך. [דאיירי התם אף אם טבילה בזמנה אינו מצוה]. חזינן דשחיטה חשיב כקיום מצוה.

#### ג. לאו דוקא מצוה של אבידה

וכי תימא דרך לענין שומר אבידה אמרינן דכוונת התורה דיהא שומר שכר. אך הרי חזינן (שבועות מ"ד ב') דגם שומר על המשכון שומר שכר מפאת דמקיים מצות הלואה.

#### ד. אשתכח דלא היה מצוה

יש לדון ליישב דהיכא דניבל אשתכח דלא עביד מצוה ואע"פ דבמצויאות בתחילת השחיטה נפטר מכל מקום אשתכח דנפטר בטעות. וצריך עיון.

שברך הרגילה אי אפשר לו לנסוע נמצא דהתחייבותו היתה לנסוע בדרך השניה ואם כן למה ישלם התוספת, הרי אין שייך פסיקה על מה שכבר פסק לשלם. אך צריך עיון אם האי חילוק מוכרח. אמנם אכתי הנידון אם בתחילת הנסיעה אמר לנהג שישלם לו יותר בגלל שרוצה להאריך המסלול, והוה שכירות מתחילת הנסיעה ולא שכירות נוספת, [וגם אינו יכול לחזור בו], ובוה יש לדון דחייב הנוסע.

**ג. אדעתא דהכי לא נתחייב**

אמנם גם אם פסק עם הנהג מתחילת הנסיעה, אכתי יש לדון דאינו חייב לשלם, דאדעתא דהכי לא נתחייב, וכגון בעובדא במי שכתב מודעה בעיתון שרוצה לקנות חפצים מסוימים, וראה ראובן המודעה, ויודע ששמעון רוצה למכור ובה לשמעון שיש לו קונה ולא אמר לו את שמו ורצה להפגישם וליקח שכר תיווך וקבעו זמן לפגישה, ויום לפני זה אמר המוכר שראה המודעה וחשב שיש לו עוד קונה והתקשר עמו, ונתברר שזה אותו הקונה, ומשום הכי שמעון אינו רוצה לשלם לראובן שכר טרחה.

וראייתו בזה בספר הלכות מתווכים (פרק י"ט ס"ק ו') דאייתי מדברי חכמי זמנינו דבכהאי גוונא לית ליה שכר טרחה, דאדעתא דהכי לא נתחייב כיון שהיה מגיע לשם בעצמו.

ואם כן יש לדון דהוא הדין בנידון הנ"ל, בקצף עם הנהג לכתחילה שיאריך הדרך ואחר כך נתברר שבלאו הכי היה חייב להאריך הדרך דאדעתא דהכי לא נתחייב. וצריך עיון.

**ד. יכול לחזור בו**

הנה בשלמא גוונא דיכול הבעל הבית לחזור בו, ליכא למיבעי כלל דאינו חייב לשלם, ואם כן באופן שהנוסע היה יכול לחזור בו, אז ודאי הנוסע פטור מהפסיקה, וכל הנידון בגוונא שאינו יכול לחזור בו, כגון באופן דרבים שכרוהו, דציבור אינו חוזר. [כדאייתי בשער המשפט דלקמן].

**ב' ראיות בנידון הנ"ל**

הנה יש לדון בעובדא הנ"ל בב' ראיות:

**א. בורח מבית האסורין**

הנה חזינן בגמרא יבמות (ק"ו א') במי שהיה בורח מבית האסורין והיתה מעברא לפניו, ודרשו ממנו יותר מהמחיר, אין לו אלא שכרו, דיכול לומר לו משטה אני בך.

חזינן דבלא האי טענתא היה חייב לשלם יותר אע"פ שהשני חייב להצילו אך מכל מקום מה שפסק חייל, ואם כן הכי נמי בנידון דידן.

אבל לפום מאי דחילקנו דהכא כבר שילם ומדוע ישלם פעמיים כיון דמה דנסע עכשיו הוה חיובו הקודם, אם כן אין ראייה.

ומכל מקום אין הסברא מוכרחת, דמכל מקום השתא על הדרך החדשה הרי התחייב לשלם תוספת תשלום. וצריך תלמוד.

**ב. בעל הבית חזר בו ואחר כך הפועל חזר בו**

הנה דן בשער משפט (ס"י של"ג ס"ק א') בבעל הבית ששכר פועל, ואחר כך חזר בו, ואחר כך נתברר שהפועל נמי היה חייב לחזור כי מת לו מת או כיוצא בו, האם בעל הבית חייב לשלם להפועל.

ואייתי מתשובות רמ"א (ס"י נ') דבעל הבית חייב לשלם להפועל שכר בטלה. אך בשער המשפט הכריח מדברי קמאי דאינו כן, וכתב דטעמא דהשכירות אינה חיוב על הכל מתחילה, אלא מתחייב על כל רגע ורגע, דהרי קיימא לן (תוספות בקידושין מ"ח ב' ד"ה דכו"ע, ובבא קמא צ"ט א' ד"ה ואבעית, ובבא מציעא ס"ה א' ד"ה שכירות) דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, הלכך השתא שהפועל חזר בו לא שייך לחייבו.

מעתה הכי נמי בנידון דידן נימא דלא שייך לחייבו שכירות דהרי השתא לא שייך בזה שכירות.

אך יש לחלק, דשאני התם בשער המשפט דאין בעל הבית חייב כיון דהנידון שהפועל חזר בו, משא"כ הכא שהנידון דהפועל בלאו הכי היה עושה.

**ב. מסתפק אם מניין**

אמנם לאידך גיסא לכאורה מבואר מהחזון איש במקום אחר לא כך, דהנה אמרינן בגמרא בבא קמא (כ"ח א') שור שעלה על גבי חבירו להורגו, ובה בעל שור התחתון ושמת את שורו ועל ידי זה נפל שור העליון ומת, אם השור העליון הוא תם, פטור, דעביד איניש דינא לנפשיה היכא דאיכא פסידא דהרי יקבל רק חצי נזק, אבל אם העליון מועד, בזה אסור לו להפסיד העליון כיון שבלאו הכי ישלמו לו הכל, ולכן אם התחתון שוה מאתיים והעליון שוה שלש מאות, משלם התחתון לעליון.

וכתב על זה בחזון איש (בבא קמא ס"ד ד' ס"ק ב') דיש להסתפק כמה משלם, אם כל השלש מאות, שהרי הזיק לו שור שוה שלש מאות, או דילמא ישלם רק מאה, דיאמר בעל התחתון, הרי אם לא הייתי שומט את שורי, היה שורך הורג לשורי והיית חייב לי מאתיים, נמצא דהפסדתי לך שלש מאות והרווחתי לך מאתיים, ואם כן אשלם רק ההפרש. ונשאר בחזון איש בצריך עיון.

מעתה צריך עיון סתירת דברי החזון איש, דאמאי התם פשיטא ליה, משא"כ הכא מיבעיא ליה, דמאי שנא באופן דמרויח על ידי העדר השור דלא ישלם שכירות, ומאי שנא דמרויח על ידי העדר השור דלא משלם נזקין שהיה השור מוזק.

**ג. לחלק בין הנידונים**

הנה שמעתי ב' דרכים ליישב, חדא, דכיון דהחזקת החפץ עולה חפץ חשבינן לשויותו כפחותה, ולא דמי להיכא שהחזקת החפץ גורמת לבעליו תשלומין מדין מוזק דזה ענין אחר. וצריך תלמוד.

שנית, נימא דחלוק שומר ממוזק, דלא השתעבד השומר אלא להפסד ממש. וגם זה צריך תלמוד.

**ד. הזיק מתנה על מנת להחזיר**

הנה יש לעיין במי שקיבל מתנה על מנת להחזיר, והזיקו אחר באופן שגם אחרי הנזק יוכל להחזירו, כמה ישלם המזיק, דהרי לא הופסד דבלאו הכי צריך להחזיר, ואם נימא דחייב בתשלומין דתנאי מילתא אחרייתא אם כן מאי שנא מהנידונים דלעיל. וצריך תלמוד.

**בלאו הכי היה נוסע שם**

הנה עובדא הוה במי שנסע במכונית מעיר לעיר עם עוד נוסעים וכל אחד שילם עבור הנסיעה, ובהגיע המכונית סמוך לעיר ביקש הנוסע מהנהג להאריך את המסלול הקבוע ולנסוע בדרך ארוכה יותר על מנת שיגיע למחוז חפצו ולא יצטרך ללכת ברגל, ותמורת זאת ישלם לנהג תשלום נוסף, ובהכנס הנהג לעיר ראו דבמקום של המסלול הרגיל הייתה תאונה וכל המכוניות היו צריכים להקיף את המקום מחמת התאונה ולנסוע דרך הכביש בצד אשר בו חפץ הנוסע שיסעו.

והשתא קאמר הנוסע שאינו רוצה לשלם להנהג התוספת תשלום, שהרי נסע שם גם שלא מחמתו, דגם אם לא היה מבקשו היה צריך לנסוע שם, אך הנהג טוען דמכל מקום תמורת נסיעה זו פסק עמו דמים ומה זה שייך להנוסע הא דבלאו הכי היה נוסע דרך שם.

ויש לדון שטענת הנוסע נכונה בד' אנפי:

**א. בלאו הכי היה נוסע**

הנה לכאורה יש לדון שטענת הנוסע נכונה, שהרי הנהג היה מוכרח לנסוע דרך שם ומדוע ישלם לו יותר, ונמצא דדמי כאילו לא נסע שם והלכך לא ישלם לו.

אך יש לדון לא כך, דהגע עצמך אם נמצא בעיר אחת והנה קיבל ידיעה שעליו לחזור לעירו מיד כי אשתו עומדת ללדת, ובה נוסע ורוצה לנסוע מהעיר שנמצא בה הנהג לעיר שנמצאת אשתו של הנהג, ודאי יצטרך לשלם לו אע"פ שהנהג בלאו הכי היה נוסע, ואם כן הכא נמי דכוותה.

**ב. פסיקה על פסיקה**

אך יש לדון מטעם אחר שטענת הנוסע נכונה, דודאי אף היכא דבלאו הכי היה נוסע חייב הנוסע לשלם דמכל מקום קיבל מהנהג את פועלתו, אבל בנידון דידן הנהג התחייב להביאו מעיר לעיר וכיון



## הלכות שבת - ענף ה' - מלאכת בישול

זהו גמר מלאכתו, ואמרינן בגמרא דמשום הכי גלגל ביצה במיחם חייב חטאת. וכתב בחזון איש (מועד סי' נ"ב ס"ק י"ט) דשמעינן מהכא דהמבשל ביצה בכלי שני חייב חטאת, דהרי מדמינן קוליים האיסיפנין לביצה.

אמנם לאידך גיסא, הנה איתא במשנה בשבת (קל"ט ב') דנותנין ביצה במסנת של חרדל. ופירש רש"י בפירוש שני בשם רבינו הלוי, דאיירי שאינו מכניס הביצה לתוך חרדל, אלא לתוך תבשיל, שיוודת הביצה מהמסנת לתוך הקערה, ומתלבן התבשיל. [והא דשרי רק במסנת של חרדל, היינו כדי שלא יהא מלאכת בורר בהא שבורר החלמון מהחלבון, אלא הוה בשינוי]. וכתב דאיירי דוקא שמכניס הביצה לתוך כלי שני. והיינו דהוקשה להו דמכל מקום יהא בישול מכיון דהתבשיל חם, ומשני דאיירי בכלי שני. ותיקשי דלהאמור, הא ביצה הוה קלי הבישול, ואסרינן גם בכלי שני.

### ה. לדון ליישב בכמה אנפי

הנה יש לדון ליישב קושיא הנ"ל בכמה אנפי:

תירוץ א' - הנה כתבו תוספות בשבת (ל"ט א' ד"ה כל) ב' דרכים האם אסרינן בקלי הבישול רק בעירוי מכלי ראשון, דהוה ככלי ראשון, אבל מותר בתוך כלי שני, או דילמא אסרינן גם בתוך כלי שני דמיוחי כמבשל, ושרינן רק עירוי מכלי שני. וקיימא לן להחמיר בכלי שני. ויש לדון ליישב דעת רבינו הלוי, דנימא דסובר כדרך הראשון, דדוקא עירוי מכלי ראשון אסרינן אבל להניח בתוך כלי שני שרינן.

תירוץ ב' - הנה כתב בפרי מגדים (סי' ש"ח א"א ס"ק ל"ה) דשרינן קלי הבישול בכלי שלישי. ולפי זה יש לומר דכוונת רבינו הלוי דכתב כלי שני, הוה לאו דוקא, אלא יהא שרי בכלי שלישי. אך בחזון איש (שם) כתב דמה דמיתסר בכלי שני מיתסר נמי בכלי שלישי.

תירוץ ג' - יש ליישב דסבירא ליה לרבינו הלוי דהא דמדמינן בגמרא (שם ל"ט א') ביצה לקוליים האיסיפנין, היינו רק כי היכי דבקוליים האיסיפנין הוה גמר הבישול בכלי שני, הכי נמי בגלגול ביצה דוקא בכלי ראשון אך לא לגבי כלי שני. [והרי היה צד בגמרא דביצה גם בגלגול על כלי ראשון לא יתחייב חטאת]. והפוסקים (תוספות שם, ועוד) דילפו מהכא דכל קלי הבישול מתבשלים בכלי שני, יצטרכו לומר דלא כרבינו הלוי. אמנם הוא דוחק גדול.

תירוץ ד' - יש לדון לתרץ דהטעם אמאי בהא דמסנת הביצה אינה מתבשלת בכלי שני, דאיירי התם דהביצה אינו בעין, אלא נמצא ברוב של תבשיל רגיל. אך לא משמע הכי, אלא משמע דהביצה נמצאת בפני עצמה. וגם הדין אינו ברירא לומר דבכהאי גוונא כבר לא הוה קלי הבישול, דנהי דהשאר לא יתבשל, מכל מקום הביצה יתבשל. [ויש לעיין היכא דתבשיל קיבל טעם מקלי הבישול על ידי כבישה, אם יש בזה בישול בכלי שני].

תירוץ ה' - עוד יש לחלק דהא דביצה חשיב קלי הבישול היינו דוקא ביצה בקליפתה, דעל ידי הקליפה מתחמם טפי, אך מנא לן הכי. וכן לומר דדוקא החלבון קלי הבישול ולא החלמון, נמי מנא לן הכי.

תירוץ ו' - אולי נימא דרש"י פירש סוגיין דגלגל מאי, דאין הנידון מפאת גמר מלאכתו, אלא מפאת תולדות האור, האם חייב מדאורייתא על תולדות האור או לא, וכך פירש בריטב"א החדשות למסכת שבת (שם). אך בחזון איש (שם) לשיטתו פירש דאין כוונת סוגיין מפאת תולדות האור אלא מפאת הנידון של גמר מלאכתו.

### ו. לדון ליישב עוד דהוה שינוי לענין מבשל

תירוץ ז' - תו יש ליישב, דכשם שאין כאן בורר בהך דמסנת, דחשיב שינוי לענין מלאכת בורר, הכי נמי חשיב שינוי לענין מלאכת בישול.

אך אינו נראה כלל מכמה טעמי, חדא, דנהי דלענין בורר הוה שינוי, אבל לא הוה שינוי לענין בישול. והרי חזינן דהזורק אבן על עץ להשיר פירותיו, הוה שנוי לענין מלאכת תולש, ואטו נימא שאם העיף ברשות הרבים וזרק ברשות היחיד יהא שנוי לענין מלאכת הוצאה. ועדיין צריך עיון.

תו, למה שכתב בתשובות מהר"ח אור זרוע (סי' ל"א) דשאני מלאכת בישול, דחייב אף אם מניח הקדירה על האש שלא כדרך, וסברתו, דגוף המלאכה, דהיינו הא דהאוכל מתבשל, הוה כדרך. ולדבריו לא שייך למימר במלאכת בישול דפטור בשינוי. אך שמעתי מאחד מגדולי הדור שליט"א, שמכיון שלא הובא בשאר הפוסקים, הלכך הוה יחידאה.

תו, דליכא לבאר כן בדעת רבינו הלוי, שאם כן אמאי אמרינן דאיירי בקערה שהוא כלי שני, הא הוא הדין בכלי ראשון שרי, דהרי אם הפטור משום כלאחר יד, אם כן אין חילוק בין כלי ראשון לכלי שני.

### א. שיעור בן דרוסאי בביצה

תנן אין נותנים ביצה לצד המיחם בשביל שתגלגל. והנה יש לעיין מהו שיעור בן דרוסאי בביצה, אם שלישי או חצי מביצה קשה, או שלישי או חצי מביצה רכה. והנה משמע דביצה רכה הוה בישול שלם ומדין כל צרכו, ואם כן יהא בן דרוסאי חצי או שלישי מביצה רכה. וצריך עיון. ואולי בביצה ליכא כלל דין בן דרוסאי.

ונפקא מינה לענין שהיית ביצים מבעוד יום, דשרינן לחנניא משהגיע לבן דרוסאי, מהו בביצים, ולכאורה כיון דבכל תבשילין איכא בן דרוסאי, הכי נמי בביצים, ואם כן יהא הדין דשלישי או חצי ביצה רכה. וצ"ת.

תו יש לעיין אם היתה ביצה רכה ובישלו אותה לביצה קשה, מי נימא דהוה כבישול לאחר כל צרכו ולכולי עלמא פטור, או דילמא יהא דומה לנתבשל בן דרוסאי ואחר כך בישל כל צרכו דהוה פלוגתת קמאי. [עיין ביאור הלכה סי' ש"ח סעי' ד' ד"ה אפילו].

### ב. חייב על כל תוספת בישול

דע דלהסוברים דיש בישול לאחר בן דרוסאי, מתבאר מדברי החזון איש (או"ח מועד סי' ל"ז ס"ק ט"ו) דלאו דוקא כשעושה מבן דרוסאי לכל צרכו, אלא כל תוספת בישול יהא בה חיוב.

ונפקא מינה בזה בהא דקיימא לן (שבת ד' א', שולחן ערוך סי' רנ"ד סעי' ו') דאם הניח פת בתנור בשבת ועומדת להאפות, חייב להוציא הפת מן התנור אע"פ שיש איסור רדיה, דמוטב שיעבור על איסור דרבנן דרדיית הפת מאשר יעבור על איסור דאורייתא. והוא הדין אם הניח תבשיל בטעות על האש, אף אם יהא איסור דרבנן בהסרתו מכל מקום יהא חייב להסירו, כגון בנאסר התבשיל משום מוקצה מפאת דנאסר כיון דנתבשל בן דרוסאי, או מפאת שמא יחתה אסרינן ואם כן הוה מוקצה, מכל מקום יסירנו מן הכירה כדי שלא יעבור איסור.

והשתא אם הניח בשבת פת בתנור או תבשיל והגיע לבן דרוסאי, הנה הוה השתא פלוגתא אם יש איסור בישול, ומכל מקום יש לדון דיהא הדין שיקח הפת או התבשיל, כי אם ישאירנו הא יעבור בספק איסור דאורייתא, וממילא יש לומר דשרינן איסור דרבנן, לא רק כדי שלא יעבור על ודאי איסור דאורייתא, אלא גם כדי שלא יעבור על ספק איסור דאורייתא. וזה תליא מה יהא אם אינו יודע אם הניח התבשיל מבעוד יום או בשבת. וכן תליא מה יהא אם הניח התבשיל בבין השמשות, ודן בזה בפרי מגדים (סי' רנ"ד א"א ס"ק כ"א. א"ה. ועוד עיין בתוספת שבת סי' רנ"ד ס"ק ל' ול"א דמוכח מדבריו דיש לרדות הפת כדי שלא לעבור על ספק איסור דאורייתא).

מעתה לדעת החזון איש שהבאנו, יהא מותר להסיר הפת והתבשיל אף אם נתבשלו כבן דרוסאי, אף אם גמר הבישול יהא במוצאי שבת, דמכל מקום כל תוספת בישול יש בה איסור דאורייתא, וכל זה אף בליכא שמא יחתה, כגון בצד המדורה או על גבי כלי מלא, דאם לא כן בלאו הכי חייב להוריד מפאת איסור דשמא יחתה.

### ג. היאך מותר לקחת קדירה מהאש

הנה להאמור תיקשי, היאך מותר ליטול קדירה מהאש טרם שנתבשלה כל צרכה, הא שמא באותה שעה שמגביה הקדירה מעל האש המאכל יתבשל, והחזקתו חשיב כמעשה, ונמצא דהוה עשה מעשה הבישול.

ויש ליישב, אם נימא כמו שכתב בתהלה לדוד דאין איסור מבשל אלא כשמבשל מבן דרוסאי עד לכל צרכו, ולא על כל הוספה, אך עדיין תיקשי דיש לחוש דגיעע בידיו לבן דרוסאי או לכל צרכו. וכן תיקשי לדברי החזון איש הנ"ל דלאו דוקא כשעושה מבן דרוסאי לכל צרכו, אלא בכל תוספת בישול חיוב.

אלא יש ליישב דלא חיישינן דדוקא באותם שניות יתבשל. או יש ליישב מפאת דהוה דבר שאינו מתכוון ואינו פסיק רישיה, אך אכתי תיקשי לר' יהודה דסובר דבר שאינו מתכוון אסור, אמנם למה שכתבו התוספות בשבת (מ"א ב' ד"ה מיחם) דר' יהודה אסור רק מדרבנן אתי שפיר, דמספק לא חיישינן, אך אכתי צריך עיון דהא אסירא מפאת דבר שיש לו מתיירן, דלכאורה דיינינן כן גם בפעולות. [עיין ט"ז סי' שט"ז ס"ק ג' לענין תיבת הזבובים].

### ד. בישול ביצה בכלי שני

הנה יש לדון האם ביצה חשיב כקלי הבישול, שיהא אסור לבשלה בכלי שני. ולכאורה מצאנו בזה סתירה,

דלחד גיסא, הא אמרינן בגמרא שבת (ל"ט א') דבקלי הבישול, כגון קוליים האיסיפנין (פירש רש"י, דהיינו דג שקורין טוניניא) כלי שני מבשל,

## ענינים שונים [א']

התורה אלא רק גורמת שיהא לכוף את יצרו, נמצא דחיוב השני לכוף את יצרו הוא כנגד דיני הקדימה. [אך העירוני דאין החילוק נכון דעצם ההחזרה למי שאינו כהן היא כנגד התורה].

### ג. אדרבה הכהן ימחול

עוד יש לדחות, דאמאי נימא שדוקא השונא ימחול על אבידתו כדי שלא לבטל דיני הקדימה, הרי אדרבה נימא דהכהן ימחול על אבידתו כדי שלא לבטל החיוב לכוף את יצרו, וכי תימא דאין לכהן למחול על וקדשתו, להני פוסקים (עיין רמ"א סי' קכ"ח סעי' מ"ה, ובמשנה ברורה שם סי' קע"ה) דסברי דלא שייך למחול, זה אינו, דכאן ימחול על ההשבת אבידה וזה שפיר מצי.

### ד. לא תקום

הנה יש לעיין בדינא דשונא ואוהב, דאם נותן לאוהב מפאת שאינו רוצה ליתן לשונא האם קא עבר על לאו דלא תקום. ואם נימא דקעבר, אם כן נימא דמהאי טעמא יקדים השונא.

אך היינו דוקא כאשר שניהם שוים אבל אם יש דין קדימה יש לומר דכיון דחייב לילך בדיני קדימה אין כאן לא תקום.

### ה. קל וחומר ממצות אהבת הגר

הנה חזינן (הוריות י"ג א') דכהן לוי וישראל קודמים לגר, אע"ג דאיכא מצות אהבת הגר. ואם איכא מצות אהבת הגר או לכוף את יצרו, ודאי אהבת הגר קודמת. ואם כן נילף בקל וחומר, דאם באהבת הגר אינו משנה סדרי הקדימה כל שכן לענין לכפות את יצרו.

אך יש לדחות דאדרבה הרי בכפיית יצרו חזינן דאוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה בשונא, אך הרי ישראל לפרוק וגר לטעון מצוה בישראל, דהרי אזלינן בתר סדר הקדימה. [ואפילו ישראל לטעון וגר לטעון מצוה בישראל]. חזינן דאדרבה מעלת כפיית היצר עדיף ממעלת אהבת הגר.

## לכוף את יצרו

הנה איתא בגמרא בבא מציעא (ל"ב ב') אוהב לפרוק ושונא לטעון, אע"פ דבכל מקום פריקה קודמת לטעינה משום צער בעל חיים, מכל מקום הכא מקדים השונא כדי לכוף את יצרו.

וכתב באהבת חסד (פ"ד סעי' ג') דהכי נמי בכל מקום שנזדמן שהשונא צריך לאיזה טובה וגם אוהבו צריך לטובה, ואין ביכולתו להטיב לשניהן, מצוה בשונאו כדי לכוף את יצרו. [ואיירי במי שהוא שונא שלא כדין]. אך נסתפק באהבת חסד (שם נתיב החסד ס"ק ב') האם הוא אפילו להקדימו למעלת קרוב או כהן, דנימא דכמו לענין פריקה וטעינה דאף דבכל מקום פריקה קודמת לטעינה משום צער בעלי חיים אפילו הכי מצוה יותר להקדים טעינת השונא כדי לכוף את יצרו, הוא הדין לענין מצות הלואה ושאר חסד דאף דבעלמא הקרוב או כהן קודם, אפילו הכי יקדים השונא, דכדי לכוף את יצרו עדיף. ונשאר בצריך עיון.

### א. לא דחינן איסורא מקמי ממונא

הנה איתא בגמרא בבא מציעא (ל"א א') שאם אבידה נמצא בבית הקברות, לא שייך לומר דכהן יחזירנה משום דעשה דהשבת אבידה ידחה לא תעשה טומאה כהן, דלא דחינן איסורא מקמי ממונא.

וביאור ברמב"ן (ב"מ ל"א א') דטעמא דכיון דהמצוה דהשבת אבידה היא עבור אידך, חייב אידך למחול בכדי שלא יעברו על איסור דאורייתא.

מעתה לכאורה יש להעיר דבגוונא דאהבת חסד נימא דיתחייב השונא למחול בכדי שלא יעברו על הקדימה של כהן וקרוב.

### ב. גוף המצוה אינו נגד הקדימה

אבל באמת אינו נראה, דדוקא כשגוף המצוה היא כנגד התורה אמרינן דבמצוה של ממון ימחול, אבל הכא אין גוף ההשבה כנגד

## ענינים שונים [ב']

משער שבאותה האכילה לבדה היה כבר שיעור להתעכל והיה חוזר להיות רעב, והסיח דעתו מלאכול עוד, ושוב נמלך והמשיך לאכול עוד משאר מיני מזונות ומחמת אלו הדברים אינו רעב, ואחר כך נזכר שלא בירך ברכת המזון אחר אכילה הראשונה, אינו יכול לברך עוד ברכת המזון דשיעור עיכול הוא מוגמר האכילה הראשונה.

ותיקשי הא טרם נתעכל. וצריך לומר דבהסיח הדעת גרע, אבל בנידון דידן שלא הסיח דעתו אם כן נימא דאזלינן בתר שתייה האחרונה.

## שיעור עיכול בשתיית מים

יש לדון בשתה רביעית מים לצמאו ואחר כך שתה שלא לצמאו, מאימת חשיבין שיעור עיכול. וכמו כן הנידון אם שתה אחר כך דרך צינור לתוך גופו.

הנה מסברא היה נראה דאזלינן בסר סוף השתיה אף שלא היה לצמאו. והנה חזינן במשנה ברורה (סי' קפ"ד ס"ק י"ח) שבאכל שיעור סעודה, והוא

## ענינים שונים [ג']

הברכה היה דעתו לסיים בברכה אחרת, ואחר כך נמלך לסיים כדינו, הוה ספיקא דגמרא (ברכות י"ב א') ובדיני דאורייתא לא מקילינן, והכא הרי ברכת המזון דאורייתא, אבל זה אינו שהרי יצא את הדאורייתא מפאת דרצה אינו חיוב מן התורה.

והנה כתב בשערי תשובה (סי' קי"ד ס"ק ד') דאינו יכול לעשות מהחתימה של מחיה המתים התחלה של מגן אברהם. וצריך עיון בטעמא דמילתא, אבל עכ"פ בנידון דידן שתייה התחלות.

### ג. לא יצא גם מן התורה

אך הרי כתב בפרי מגדים (סי' קפ"ז ס"ק ג'), ובפתיחה כוללת ח"ד סי' י"א) דמי שלא אמר רצה לא יצא ידי חובתו מן התורה, וכדברי התוספות בסוכה נ"א א' ד"ה דאמה) שחכמים אמרו שאם אינו מקיים המצוה דאורייתא כמו שהם תיקנו, לא יצא אף מן התורה. ומשום הכי שמעתי שמי ששכח רצה לא יצא מאשה, דהרי אשה ספק אם מחוייבת בברכת המזון ואיהו בודאי לא יצא. ואם כן הכי נמי בנידון דידן נימא דאכתי חייב בברכת המזון מדאורייתא ואינו יכול להמשיך בברכה אחרת.

אבל לעני"ד האי פיסקא צריך עיון, שהרי האי דינא דאינו יצא מן התורה אינו מוסכם, ובפשוטו בר"ן בפסחים (כ"ה ב' בדפי הרי"ף) פליג, ואם כן בנידון דידן הוה ספק ספיקא. וכן לענין הנידון שאשה תוציאנו. [והעירו דביאור הלכה בסי' תרל"ד סעי' ד' מתבאר כה"ל דהאי דינא דתוספות סוכה בפלוגתא].

## התחיל ברכת הטוב והמטיב

הנה קיימא לן (ש"ע סי' קפ"ח סעי' ו') דמי שברך ברכת המזון וסיים ברכת הטוב והמטיב ונזכר ששכח רצה, אומר אשר נתן, אבל אם לא נזכר עד שהתחיל ברכת הטוב והמטיב, צריך לחזור לתחילת ברכת המזון.

אמנם אם התחיל ברכת הטוב והמטיב ואמר רק עד תיבת "העולם", כתב בחיי אדם (מובא במשנה ברורה סי' קפ"ח ס"ק כ"ג) דיסיים אשר נתן, ואחר כך יחזור ויאמר ברכת הטוב והמטיב. ובביאור הלכה (שם) פקפק על זה דמכל מקום כבר התחיל ברכה רביעית והסיח דעתו מברכה שלישית.

### א. התחיל אתה קדוש

הנה יש לעיין בדינא דחיי אדם אמאי בשכח משיב הרוח והתחיל "אתה" של אתה קדוש, אמאי לא אמרינן שימשיך אתה גבור.

וצריך לחלק ד"ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם" אינו מן מטבע הברכה, תדע דהרי החיי אדם עצמו כתב דאם התחיל ברכה רביעית והמשיך ואמר "הקל" חוזר לתחילת ברכת המזון.

### ב. ימשיך הזן את העולם

הנה העירו דאף אם נימא דלא כחיי אדם אלא כטענת הביאור הלכה דאינו ממשיך לומר אשר נתן, מכל מקום ימשיך לומר "הזן את העולם", ואע"פ שכתב במשנה ברורה (ביאור הלכה סי' ר"ט סעי' ב') דהכא שבתחילת

**זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.**

לקבלת הגיליון  
במייל, לתרומות והערות:  
LS703949@gmail.com